

BẢN CHẤT, Ý NGHĨA CỦA TÍN NGƯỠNG PHỤNG THỜ ANH HÙNG DÂN TỘC NGÔ QUYỀN VÙNG ĐỒNG BẰNG BẮC BỘ HIỆN NAY

Bùi Thị Hồng Thoa
Trường Đại học Hải Phòng
Email: thoabth@dhhp.edu.vn

/Ngày nhận bài: **25/09/2025** /Ngày nhận bài sửa sau phân biên: **05/10/2025** /Ngày chấp nhận đăng: **15/10/2025**

TÓM TẮT

Tín ngưỡng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền có vai trò quan trọng trong đời sống văn hóa người dân vùng Đồng bằng Bắc Bộ. Chính vì vậy, nội dung bài viết góp phần làm rõ bản chất, ý nghĩa của tín ngưỡng phụng thờ này với những nội dung như: Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền góp phần tôn vinh các giá trị lịch sử - văn hoá truyền thống, cân bằng đời sống tâm linh, giáo dục tư tưởng thế hệ trẻ, sự đoàn kết và mở rộng hợp tác giữa các tỉnh thành thuộc vùng Đồng bằng Bắc Bộ.

Từ khóa: Anh hùng dân tộc Ngô Quyền, tín ngưỡng, phụng thờ, vai trò, vùng đồng bằng Bắc Bộ

THE NATURE AND SIGNIFICANCE OF THE WORSHIP OF NATIONAL HERO NGO QUYEN IN THE RED RIVER DELTA TODAY

ABSTRACT

The worship of national hero Ngô Quyền holds an important place in the cultural life of communities in Vietnam's Red River Delta. This article aims to elucidate the nature and significance of this belief through several key aspects: honoring historical and cultural values, maintaining spiritual balance, fostering ideological education for younger generations, strengthening community solidarity, and promoting cooperation among provinces in the region.

Keywords: Ngo Quyen, national hero, belief, worship, Red River Delta

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Phụng thờ anh hùng dân tộc là truyền thống văn hóa tốt đẹp của dân tộc, hình thức phụng thờ này ra đời, tồn tại và gắn bó mật thiết trong cuộc sống thường nhật của người dân. Ở mỗi vùng văn hóa, hình tượng anh hùng dân tộc luôn là biểu tượng văn hoá đẹp, là khuôn mẫu đại diện cho lý tưởng cộng đồng, sức mạnh đoàn kết trong lao động, chiến đấu, là hình tượng cho thế hệ mai sau học tập và noi gương. Hiện nay dưới tác động của quá trình đô thị hóa, toàn cầu hóa và phát triển du lịch văn hóa diễn ra mạnh mẽ, việc nghiên cứu bản chất, ý nghĩa của tín ngưỡng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền có vai trò quan trọng, khơi dậy lòng tự hào dân tộc, củng cố niềm tin, nền tảng tinh thần cho nhân dân trong đấu tranh chống kẻ thù xâm lược.

Để triển khai nội dung nghiên cứu, tác giả vận dụng lý thuyết chức năng nhằm xem xét các hiện tượng văn hóa, tín ngưỡng trong mối liên hệ với chức năng mà chúng đảm nhận. Theo quan điểm chức năng luận của Bronislaw Malinowski và Émile Durkheim, tín ngưỡng và nghi lễ không tồn tại ngẫu nhiên mà luôn phục vụ những mục đích xã hội nhất định, là cơ sở củng cố tính đoàn kết cộng đồng, duy trì trật tự xã hội, truyền tải hệ giá trị và đáp ứng nhu cầu tinh thần của con người. Việc áp dụng lý thuyết chức năng gắn với

nghiên cứu tín ngưỡng phụng thờ Ngô Quyền góp phần làm rõ về chức năng cốt lõi từ sự phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền; Ý nghĩa xã hội, văn hóa của tín ngưỡng này trong đời sống người dân vùng Đồng bằng Bắc Bộ hiện nay là gì. Từ thực tế nghiên cứu là cơ sở đề xuất các giải pháp nhằm bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa truyền thống trong xã hội đương đại.

2. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Bài viết vận dụng phương pháp tiếp cận liên ngành của văn hóa học, dân tộc học và xã hội học, lấy lý thuyết chức năng làm cơ sở phương pháp luận để lý giải bản chất và ý nghĩa của tín ngưỡng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền. Tác giả kết hợp nghiên cứu tư liệu với khảo sát thực địa, trực tiếp điền dã tại các di tích thờ Ngô Quyền ở vùng Đồng bằng Bắc Bộ như Hải Phòng, Hưng Yên, Hà Nội - Sơn Tây để thu thập thông tin thực tế. Bên cạnh đó, bài viết sử dụng phương pháp phỏng vấn sâu nhằm ghi nhận cảm nhận, thái độ và nhận thức của người dân địa phương đối với hoạt động tín ngưỡng này. Các dữ liệu thu thập được được phân tích, tổng hợp và đối chiếu so sánh giữa các địa phương để nhận diện những điểm tương đồng và khác biệt. Nhờ sự kết hợp đa dạng các phương pháp, bài viết đảm bảo tính khoa học, khách quan và có giá trị thực tiễn cao trong việc nghiên cứu tín ngưỡng thờ anh hùng dân tộc hiện nay.

3. NỘI DUNG NGHIÊN CỨU

3.1. Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là sự tôn vinh những giá trị lịch sử văn hóa truyền thống

Hệ thống di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là bằng chứng sống tái hiện chân dung về một vị tướng tài ba những năm đầu thế kỷ X, đồng thời là không gian nhắc nhở hậu thế mai sau luôn trân quý nền độc lập tự chủ, không quên cảnh giác đấu tranh chống các lực lượng thù địch. Bên cạnh đó tại không gian phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền hiện đang lưu giữ nhiều hiện vật có giá trị lịch sử như: Di tích đình Cẩm trên địa bàn quận Ngô Quyền, thành phố Hải Phòng còn lưu giữ bản thân tích gốc. Di tích đình Dur Hàng Kênh hiện còn lưu giữ pho tượng Ngô Quyền được chế tác vào thế kỷ XVI, kiệu bát cống được chế tác vào thời kỳ nhà Mạc, đặc biệt tại đây còn lưu giữ hòm sắc luân lưu của tông Đông Khê cũ, trong đó có 6 đạo sắc của triều đình. Di tích miếu Hạ Đoạn tại gian thiêu hương trưng bày bộ kiệu bát cống có niên đại triều Mạc. Do đó, thông qua hệ thống di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền vùng Đông bằng Bắc Bộ, nhiều di vật, hiện vật, những sản phẩm văn hóa của cha ông được lưu truyền, gìn giữ mang nhiều giá trị lịch sử sâu sắc.

Thông qua thiết chế phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền, nhiều kết cấu kiến trúc cổ được duy trì, phát triển, đồng thời từ đây những sáng tạo của cha ông được thế hệ mai sau biết đến nhiều hơn. Ví như di tích đình Hàng Kênh được làm với kết cấu kiến trúc hình chữ công. Di tích đền Nghĩa Ché, đền Dị Ché, đình Đông Khê, đình Lạc Viên, đình Cát Bi, đình Bình Kiều, đình Phương Lưu... được làm với kết cấu kiến trúc hình chữ đình. Di tích Từ Lương Xâm, di tích đình Cẩm có kết cấu nội công, ngoại quốc. Ngoài kết cấu kiến trúc truyền thống, hệ thống di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là nơi lưu giữ kiến trúc đặc trưng triều Lê và Nguyễn. Ví như tại di tích lăng và đền thờ Ngô Quyền tại Sơn Tây, toàn bộ nội dung trang trí ở bức phù điêu là hình tượng rồng được cách điệu theo phong cách kiến trúc triều Nguyễn. Tại Hưng Yên có di tích đền Nghĩa Ché hiện nay còn bảo lưu kết cấu kiến trúc cổ, các họa tiết trang trí, hoa văn tại gian tiền tế, hậu cung, các bức đầu dư, cửa võng mô phỏng đặc trưng kiến trúc nghệ thuật triều Nguyễn. Tại Hải Phòng, di tích Đình Hàng Kênh được biết đến là công trình kiến trúc còn lưu giữ được nhiều kết cấu kiến trúc cổ của đình làng Bắc Bộ thế kỷ XIX.

Không gian phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền vùng Đông bằng Bắc Bộ không chỉ lưu giữ nhiều sản phẩm văn hóa vật chất mà còn lưu giữ nhiều sản phẩm văn hóa tinh thần. Tại các thiết chế phụng thờ anh hùng dân tộc là nơi tổ chức nhiều hoạt động nghi lễ, lễ tế, đặc biệt trong một năm hầu hết các di tích đều mở hội nhằm tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền.

Hiện nay, tại vùng Đông bằng Bắc Bộ, lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền được xếp vào nhóm lễ hội truyền thống, tại Hải Phòng lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền tiêu biểu như lễ hội Từ Lương Xâm được công nhận là di sản văn hóa phi vật thể cấp quốc gia. Tại Sơn Tây lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền được nâng cấp quy mô tổ chức cấp thị xã. Lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền có từ lâu đời ở vùng Đông bằng Bắc Bộ, mặc dù theo dòng chảy thời gian, tại nhiều thời điểm lễ hội không được tiếp diễn do ảnh hưởng và tác động của nhiều yếu tố khác nhau, song lễ hội không mất đi mà được hồi sinh, phát triển trở lại. Trong chương trình lễ hội, một số nghi lễ, lễ tế truyền thống được duy trì, phát triển, bên cạnh đó những loại hình văn hóa truyền thống, các sản phẩm văn hóa dân gian, những hoạt động văn hóa thể thao trong xã hội hiện đại được hiện hữu, tồn tại trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền. Như vậy môi trường lễ hội là tiền đề, là cơ sở để những sản phẩm văn hóa truyền thống được hoà quyện cùng với những sản phẩm văn hóa đương đại. Không những vậy, những năm trở lại đây tại nhiều di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền xuất hiện thêm các sản phẩm văn hóa tinh thần mới như sự hiện diện các nghi lễ vốn xưa kia không phổ biến tại nhiều di tích phụng thờ, tiêu biểu như các nghi lễ mang tính thể tục của cá nhân, đoàn thể, doanh nghiệp, sự xuất hiện lễ hầu đồng ở một vài di tích trên địa bàn Hải Phòng và Hưng Yên. Ngoài ra, trong chương trình lễ hội xuất hiện thêm nhiều nghi lễ mới như lễ thượng cờ, diễn văn khai mạc lễ hội, bên cạnh đó về phần hội có sự hiện diện các chương trình giao lưu văn hóa, văn nghệ, thể dục thể thao, hoạt động dân vũ, hội thi nhằm quảng bá đặc sản văn hóa của địa phương, tiêu biểu như hội thi “lễ gà” trong lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền ở Đường Lâm - Sơn Tây.

3.2. Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền góp phần bảo trợ tinh thần cho người dân trong quá trình xây dựng và phát triển đất nước

Anh hùng dân tộc Ngô Quyền được phụng thờ lâu đời ở vùng Đông bằng Bắc Bộ, phụng thờ ông không đơn thuần là sự kính trọng, biết ơn mà theo thời gian tín ngưỡng này đã ăn sâu trong tiềm thức của người dân tại nhiều địa phương, là cơ sở, nền tảng, điểm tựa để người dân vượt qua khó khăn trong cuộc sống thực tại, hướng đến xây dựng xã hội phồn vinh, hạnh phúc. Ở Hải Phòng sự có mặt các di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền đều gắn với vùng cửa sông, cửa biển, nơi con người đương đầu với nhiều khó khăn, thử thách trong phòng chống thiên tai, sự xâm chiếm của ngoại bang. Do đó, phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là điểm tựa tiếp thêm cho họ sức mạnh, tinh thần đoàn kết, sự gan dạ, kiên cường vượt qua mọi khó khăn. Chính vì vậy, dưới triều Nguyễn để củng cố tinh thần, khơi dậy chủ nghĩa anh hùng dân tộc, tinh thần đoàn kết của nhân dân để chống lại

sự xâm lược từ chủ nghĩa thực dân Pháp. Triều Nguyễn đã ban hành các sắc phong, sắc chỉ cho phép các làng xã tiếp tục duy trì sự phụng thờ ngài Ngô Vương, tức Ngô Quyền. Cụ thể dưới triều vua Tự Đức thứ 6 (1853) ban sắc phong cho phép lục tổng tiếp tục thờ Ngô Quyền là Thành Hoàng làng. Tiếp đến sắc phong ngày 24/11 của vua Tự Đức thứ 33 (1880) cho phép 17 làng xã tiếp tục thờ Ngô Quyền là Thành Hoàng làng chung. Thời điểm vua Tự Đức ban sắc phong cho phép phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền ở các làng xã của Hải Phòng gắn với quá trình thực dân Pháp mở rộng sự thống trị trên lãnh thổ Việt Nam. Thực dân Pháp tìm mọi cách để gây sức ép lớn với triều đình Nguyễn, lúc này Tự Đức buộc phải mở cửa cho Pháp tự do vào buôn bán, một trong những con đường để Pháp vào Đồng bằng Bắc Bộ lúc bấy giờ là khu vực Cửa Cấm của Hải Phòng. Như vậy, việc duy trì sự phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền tại Hải Phòng dưới triều Nguyễn biểu thị giá trị an ninh tinh thần sâu sắc, là nền tảng, điểm tựa để người dân vượt qua khó khăn hướng đến xây dựng, phát triển đất nước.

Ngày nay, không gian văn hóa phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là nơi để người dân địa phương, du khách gửi gắm những mong ước gắn với cuộc sống thực tại, bằng niềm tin họ luôn mong mỏi sức mạnh từ ngài có thể giúp những mong ước trở thành hiện thực, đồng thời biến những suy nghĩ trở thành hành động. Tham gia nghi lễ tưởng nhớ đến anh hùng dân tộc Ngô Quyền mang lại giá trị tinh thần to lớn cho người dân địa phương và các doanh nghiệp kinh doanh. Đến di tích không chỉ tham quan, văn cảnh mà họ còn tìm thấy sự bình an, điểm tựa tinh thần, niềm tin thiêng liêng đó là động lực để biến những ước mơ, mong mỏi trở thành hiện thực. Trong quá trình đi đũa, tác giả đã có những cuộc phỏng vấn người dân địa phương, qua các chia sẻ của họ cho thấy sự gắn bó mật thiết trong đời sống tinh thần của người dân với di tích và nhân vật phụng thờ, đồng thời thể hiện sự tin tưởng, niềm tin của người dân về sức mạnh siêu nhiên từ anh hùng dân tộc có thể mang lại cho họ những điều bình an, sự may mắn trong cuộc sống thường nhật, trong công việc, từ đó giúp họ có niềm tin hướng đến một cuộc sống đầy đủ về vật chất, góp phần làm thay đổi diện mạo quê hương.

3.3. Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền góp phần giáo dục lý tưởng chủ nghĩa anh hùng dân tộc cho thế hệ trẻ hiện nay

Anh hùng dân tộc Ngô Quyền là ngọn đuốc sáng trong lịch sử dân tộc Việt Nam những năm đầu thế kỷ X. Chiến thắng Bạch Đằng năm 938 là minh chứng cho tài năng quân sự bẩm sinh của ông, một người có kiến thức sâu rộng, am hiểu địa lý, thông minh, chiến lược, đặc biệt ông biết kết hợp sức mạnh toàn dân, biết thu hút và trọng dụng nhân tài để thiết lập lực

lượng hùng hậu, xây dựng quân đội tinh nhuệ chiến đấu với kẻ thù. Thời kỳ đó, chân dung về người chủ tướng Ngô Quyền đã vang danh các tỉnh thành thuộc vùng Đồng bằng Bắc Bộ, chính vì vậy lời hiệu gọi đấu tranh chống giặc, cứu nước của ông được nhân dân hưởng ứng, nhiều thanh niên tình nguyện xin làm quân dưới quyền của ông. Ví như tại Hải Phòng ở làng Gia Viên xưa, Ngô Quyền đã tuyển mộ được 30 trai tráng đóng vai trò làm lính cận vệ, trong số những người kê trên có hai nhân vật sau này trở thành hai vị tướng giỏi là Đào Nhuận và Ngô Tất Tố. Bên cạnh đó, dân các vùng lân cận chiến trường Bạch Đằng người góp sức, người góp công giúp ông nhanh chóng hoàn thiện chiến trường tiêu diệt quân thù. Như vậy ở giai đoạn đầu lịch sử, hình tượng, khí chất người anh hùng dân tộc Ngô Quyền đã có những tác động và ảnh hưởng lớn đến nhân dân trong đó có thế hệ trẻ, những người sớm được giác ngộ tài đức của vị chủ tướng nên họ đã đồng lòng cùng Ngô Quyền xây dựng thế trận, chiến đấu ngoan cường chống quân xâm lược, cuối cùng họ đã tạo dựng chiến công hiển hách, ghi dấu mốc quan trọng trong tiến trình phát triển lịch sử đất nước.

Trải qua hàng trăm năm lịch sử, với sự thay đổi của yếu tố văn hóa, xã hội, môi trường tự nhiên, nhu cầu, nhận thức của chủ thể văn hóa dẫn đến hệ thống di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền ít nhiều có sự biến đổi về không gian, kết cấu kiến trúc, các hoạt động nghi thức, nghi lễ, các lễ nghi, lễ tục. Tuy nhiên, không thể phủ nhận tín ngưỡng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền luôn gắn bó mật thiết trong đời sống văn hóa tinh thần người dân vùng Đồng bằng Bắc Bộ. Theo thời gian, hình thức phụng thờ này luôn được thế hệ kế tiếp nhận thức, tiếp thu, gìn giữ và phát triển. Cụ thể dưới cấp độ quản lý tại các phường, xã, thị xã, huyện, quận, đảm nhiệm vai trò quản lý và điều hành nội dung văn hóa hiện nay phần lớn là thế hệ trẻ, tuy nhiên trên vai trò là người đứng đầu cơ quan chuyên môn họ luôn lắng nghe, học hỏi, tìm mọi cách để duy trì những tục lệ văn hóa địa phương trong tổ chức lễ hội, trùng tu, tôn tạo di tích. Trong bối cảnh đất nước đang bước vào cuộc cách mạng 4.0, nhiều yếu tố văn hóa mới được thiết lập, tạo cơ hội cho các bạn trẻ được tiếp cận và hưởng thụ những sản phẩm văn hóa mới. Do đó, việc duy trì và phát triển hình thức phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền góp phần giáo dục tinh thần yêu nước đến thế hệ trẻ hiện nay, khơi dậy ngọn lửa tự hào dân tộc, là kim chỉ nam dẫn đường giúp các bạn nhận thức và có hành động đúng đắn. Đề cập đến nội dung trên, trong quá trình thực tế lễ hội tại di tích Từ Lương Xâm, tác giả trò chuyện cùng em Thắng, là sinh viên ngành Du lịch. Em chia sẻ cảm xúc của mình khi được chọn trong đội khiêng kiệu: Em thấy tự hào và vinh dự khi được các bác trong ban quản lý di tích miếu Hạ Đoạn lựa chọn. Em thấy mình cần mạnh mẽ, có bản lĩnh

hơn và luôn tự nhủ sẽ trở thành người công dân tốt, sống có ích cho xã hội [PV- Em Thăng T2/2024].

Tại vùng Đồng bằng Bắc Bộ, về thân thế, sự nghiệp anh hùng dân tộc Ngô Quyền và trận đánh Bạch Đằng lịch sử năm 938 là nội dung quan trọng được đưa vào trong chương trình giảng dạy môn học giáo dục địa phương cho các em học sinh. Tại Hải Phòng, môn học giáo dục địa phương giảng dạy tại các trường trung học cơ sở và trung học phổ thông, nội dung lịch sử địa phương trong đó có giai đoạn lịch sử từ thế kỷ đầu CN cho đến thế kỷ thứ X, sự kiện trận Bạch Đằng lịch sử năm 938 là một trong những nội dung trọng tâm của chương trình giảng dạy. Bên cạnh đó, nhiều trường trên địa bàn thành phố Hải Phòng tổ chức chuyên đề sử dụng tư liệu lịch sử năm 938 và hình tượng người anh hùng dân tộc Ngô Quyền là chủ đề của nhiều tiết mục dự thi. Các di tích phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền tại Hải Phòng như Từ Lương Xâm, Bạch Đằng Giang là địa điểm tham quan, học tập trải nghiệm thực tế cho học sinh, sinh viên. Như vậy, thông qua các chương trình học tập thực tế, hình tượng anh hùng dân tộc Ngô Quyền được khắc sâu trong tâm trí các bạn trẻ, là nền tảng cho giáo dục lý tưởng cách mạng, truyền thống yêu quê hương, đất nước đối với thế hệ trẻ trong bối cảnh hội nhập và giao lưu văn hoá mạnh mẽ như hiện nay.

Một điều đặc biệt ở địa bàn quận Hải An, lễ xuất quân nhập ngũ cho các bạn trẻ lên đường làm nhiệm vụ bao giờ cũng tổ chức sau một ngày khi kết thúc lễ hội tưởng nhớ đức vua Ngô Quyền. So với các địa phương khác của Đồng bằng Bắc Bộ, lễ hội tưởng nhớ đức vua Ngô Quyền tại Hải Phòng được diễn ra vào tháng Giêng, trong đó địa bàn quận Hải An, lễ hội diễn ra trong khoảng thời gian từ ngày 13 cho đến ngày 17 tháng Giêng và sau khoảng thời gian đó quận Hải An sẽ tiến hành lễ ra quân cho các bạn trẻ. Lý giải cho vấn đề trên, tác giả trao đổi với anh Cường là trưởng phòng Văn hoá quận Hải An, anh cho biết: mong muốn của chính quyền địa phương đó là sau khi các bạn được tham dự lễ hội truyền thống, tấm gương anh hùng dân tộc Ngô Quyền sẽ tiếp thêm ý chí, tinh thần, nghị lực cho các bạn lên đường nhập ngũ, hoàn thành tốt nhiệm vụ và sau này trở về là những công dân tốt của địa phương [PV- Anh Cường, T2/2024].

Như vậy phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền không chỉ góp phần bảo lưu những giá trị văn hóa vật chất, giá trị văn hóa tinh thần mà không gian phụng thờ ông hiện nay còn là môi trường giáo dục lý tưởng cho thế hệ trẻ học tập và phát triển trở thành những công dân có ích cho xã hội.

3.4. Phụng thờ anh hùng là minh chứng về sự đoàn kết cộng đồng và mở rộng hợp tác giữa các tỉnh thuộc vùng Đồng bằng Bắc Bộ

Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền từ lâu đã trở thành một hiện tượng văn hóa - tín ngưỡng đặc sắc ở vùng Đồng bằng Bắc Bộ, hình thức phụng thờ này phản ánh sức mạnh đoàn kết cộng đồng, sự gắn kết giữa các địa phương trong tỉnh và sự mở rộng hợp tác, giao lưu giữa các tỉnh thành thuộc vùng Đồng bằng Bắc Bộ. Từ câu chuyện bảo tồn di tích, tổ chức lễ hội đền giao lưu liên tỉnh, phụng thờ Ngô Quyền trở thành cầu nối vững chắc giữa con người, văn hóa và các mối quan hệ xã hội.

Thứ nhất, phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là minh chứng về sức mạnh đoàn kết cộng đồng trong công tác bảo tồn, trùng tu di tích. Dưới tác động của yếu tố môi trường tự nhiên, xã hội nhiều di tích phụng thờ Ngô Quyền đã bị xuống cấp nghiêm trọng, bị phá huỷ bởi chiến tranh, bị tháo dỡ phục vụ cho các công trình công cộng khác. Song với mong muốn phục dựng những di sản văn hóa truyền thống dân tộc, tại nhiều địa phương người dân đã đồng tâm, hiệp lực trùng tu, tôn tạo, phục dựng lại di tích điển hình là đình Từ Lương Xâm, di tích đình Bình Kiều, đình Từ Lương Khê, miếu Hạ Đoạn, đình Trục Cát, đình Hào Khê, đình Trung Hành, đình Nam Phát. Không chỉ ở Hải Phòng, các di tích như đền Vương (Hưng Yên) hay đền Thượng Tiết (Hà Nội) cũng được khôi phục sau thời gian dài bị hư hại bởi chiến tranh và thiên tai. Thứ hai, phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền đã đẩy mạnh quá trình giao lưu, liên kết giữa các địa phương trong công tác bảo tồn, tôn tạo di tích. Quá trình bảo tồn di tích phụng thờ Ngô Quyền không chỉ diễn ra trong nội bộ từng địa phương mà còn có sự liên kết rộng rãi giữa các vùng. Nhiều hiện vật, đồ thờ được trao tặng xuyên tỉnh như tượng thờ Ngô Quyền ở Đường Lâm hiện nay được đưa từ Hải Phòng về hay câu đối bên phải tường giáp với gian cung cấm với nội dung: “Đằng thủy đông lưu phá lỗ mưu thâm giang để đặc/Đường Lâm Tây vọng hưng vương tích triệu miếu tiền lăng” được cúng tiến từ xã Dị Chế, huyện Tiên Lữ, tỉnh Hưng Yên. Bên cạnh đó quá trình trùng tu di tích đền thờ Ngô Quyền ở Đường Lâm cũng đã nhận được sự đóng góp lớn của dòng họ Ngô trên mọi miền đất nước. Tại di tích đền Dị Chế, Nghĩa Chế ở Hưng Yên quá trình trùng tu di tích đã nhận được sự ủng hộ của các cá nhân từ nhiều tỉnh thành trên khắp cả nước.

Thứ ba, phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền biểu thị sự đoàn kết trong tổ chức và thực hành lễ hội. Lễ hội tưởng nhớ anh hùng dân tộc Ngô Quyền là dịp quy tụ và biểu dương sức mạnh cộng đồng. Người dân tham gia dọn dẹp, trang trí, chuẩn bị lễ vật, chủ trì lễ rước - tế, hỗ trợ đón tiếp tiêu biểu như tại di tích miếu Hạ Đoạn ở Hải Phòng, di tích đền và lăng thờ Ngô Quyền ở Đường Lâm, di tích đền Dị Chế và Nghĩa Chế ở Hưng Yên. Một số di tích còn sáng tạo, mở rộng quy mô và nội dung như Lễ hội đình Từ

Hàng Kênh năm 2024 tái hiện không gian “chợ quê” với sự tham gia của hội cựu chiến binh, hội phụ nữ, đoàn thanh niên, các trường học, tạo nên bức tranh văn hóa sống động và gắn kết. Lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền là dịp để các bản đình, đền, người dân ở các quận, huyện có cơ hội được giao lưu, học hỏi, gắn kết. Hiện nay trên địa bàn quận Hải An, thành phố Hải Phòng vẫn duy trì lễ hội tế bốn dân gồm: Hạ Đoạn, Bình Kiều, Xâm Bồ và Đình Vũ. Tại di tích Từ Lương Xâm là nơi diễn ra lễ hội tế hàng quận với sự tham gia của các bản đình, miếu cùng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền trên địa bàn quận Hải An. Lễ hội tế là dịp các bản đình, miếu đây mạnh sự giao lưu, học hỏi trong tổ chức và thực hiện các nghi lễ, lễ thức, hướng dẫn và hỗ trợ cho nhau nắm rõ quy trình, thứ tự các bước trong lễ tế, cách thức hành nghi lễ.

Tiếp đến do cùng chung nhân vật phụng thờ nên thông qua tổ chức lễ hội tưởng nhớ đức vương Ngô Quyền, các địa phương trong và ngoài tỉnh duy trì mối quan hệ giao lưu, thăm viếng. Ví như lễ hội Từ Lương Xâm (Hải Phòng) thường xuyên đón các đoàn từ Sơn Tây - Đường Lâm (Hà Nội), trong khi lễ hội ở Đường Lâm có sự tham gia của các đoàn từ Hải Phòng, Hưng Yên. Sự qua lại này không chỉ dừng ở việc “đáp lễ” mà còn tạo điều kiện để các bên học hỏi cách tổ chức, bảo tồn di tích và nghi lễ.

Như vậy Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền đã vượt khỏi khuôn khổ của một hình thái tín ngưỡng, trở thành biểu tượng của sức mạnh đoàn kết cộng đồng, sự gắn kết về văn hóa - tinh thần, là nền tảng mở rộng sự hợp tác, phát triển du lịch, kinh tế giữa các tỉnh thành vùng Đồng bằng Bắc Bộ.

4. KẾT LUẬN

Phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền tại vùng Đồng bằng Bắc Bộ không chỉ là hình thức sinh hoạt văn hóa tín ngưỡng truyền thống mà còn phản ánh rõ

nét sức mạnh tinh thần đoàn kết cộng đồng. Thông qua hoạt động bảo tồn, tôn tạo di tích, tổ chức nghi lễ, lễ hội các địa phương đã cùng nhau tạo dựng một không gian văn hóa thống nhất, nơi lịch sử được tái hiện và lan tỏa tới nhiều thế hệ. Điều này đã mở ra cơ hội hợp tác đa dạng giữa các tỉnh trên nhiều lĩnh vực như: bảo tồn di sản, phát triển kinh tế - du lịch, thương mại, sự phối hợp trong tổ chức lễ hội, trao đổi nghệ nhân và liên kết tuyến du lịch tâm linh đã góp phần định hình một mạng lưới hợp tác liên vùng bền vững. Di sản không bị giới hạn trọng phạm vi một địa phương mà trở thành tài sản chung của cả vùng Đồng bằng Bắc Bộ. Như vậy, tín ngưỡng phụng thờ anh hùng dân tộc Ngô Quyền có vai trò quan trọng trong đời sống văn hóa người dân, là biểu tượng tinh thần đoàn kết, là tiền đề mở rộng sự hợp tác, phát triển kinh tế, văn hóa giữa các địa phương. Trong khuôn khổ bài viết, tác giả chưa đi sâu phân tích nhiều luận điểm, do đó hướng tiếp cận này cần được các nhà nghiên cứu tiếp tục tìm hiểu và bổ sung.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- E. Inkeep (1991). *Tourism planning: an integrated and sustainable development approach*. Van Nostrand Reinhold
- H. Poser (1939). *Der Fremdenverkehr im Riesengebirge*. first time distinguishes some types of tourism: tourism by transit, summer relaxation, short distance relaxation, winter sports.
- H. Robinson (1976). *A Geography of Tourism*. Macdonald and Evans, UK.
- Jean Chevalier, Alain Gheerbrant (1997), *Từ điển biểu tượng văn hóa thế giới*, NXB Đà Nẵng và Trường viết văn Nguyễn Du. Dịch: Phạm Vĩnh Cư (chủ biên).
- Jean Pierre (1990). *Anthropologie du projet*. Presses Universitaires de France
- Jeanne Cuisinier (1946). *Les Mùòng: géographie humaine et sociologie*. Institut d'ethnologie